

Dyregraver – også i Trollheimen

Av KJETIL BEVANGER

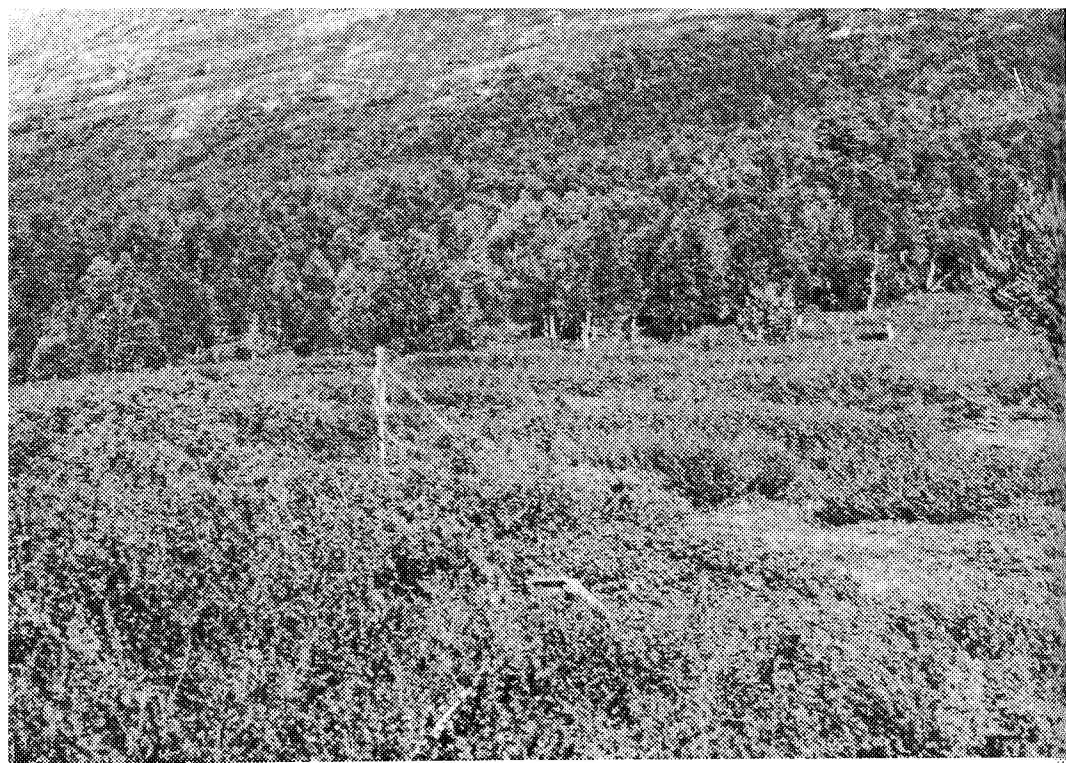
Funn av fangstboplasser i det norske høgfjell har vist at mennesker inntok landet bare noen hundreår etter at isen fra siste istid hadde smeltet, dvs. 9 - 10 000 år tilbake. Der mennesker levde var det også dyr. Knokkel-/gevirfunn av bl.a. rein og elg har vist at disse dyrene så å si fulgte iskanten sørfra etter hvert som den trakk seg nordover.

I vårt århundre har en rekke undersøkelser avdekket mye om hvor og hvordan disse menneskene levde. Stikkordet er dyregraver. Konservator Edvart K. Barth har i en årrekke stått sentralt i dette arbeidet. Gjennom sine omfattende registreringer i Sør-Norge – særlig Rondane – har han åpnet øynene på oss vanlige fjellvandrere slik at vi i større utstrekning enn tidligere ser restene av disse gamle og imponerende byggverkene som fangstanleggene kunne være. I siste nr. av tidsskriftet «Fauna» (1981 - 4), har Barth en artikkel om «Rein og elg, livsviktige ressurser gjennom årtusener», hvor han summerer hva vi pr. i dag vet på dette området.

Barth skriver bl.a.: «For de rene fangstsamfunn, som gjennom tusener av år befolket Skandinavias fjellverden, var bruk av fangstsystemer for rein en nødvendig forutsetning for livberging. Fire-fem tusen år senere begynte jordbrukskulturen å etablere seg hos oss, men bruken av mange av fangstanleggene i fjellet fortsatte likevel å ha sin betydning til langt inn i middelalderen.

Godt bevart trestokk fra fangstgrop. Tilsvarende stokker har stått tett sammen og dannet en indre vegg i grava. Den delen av stokkene som har stått under vann/myr er godt bevart.

(Rønnaug Ølstad)

Gammel trekkvei for rein over tørr sandmolmyr med flere fangstgroper.

(Kjetil Bevanger)

Dateringer viser at ganske mange murte fangstgraver i Rondane gikk ut av bruk i første del av middelalderen ca. år 1100 til 1300. Men enkelte har vært i funksjon til i 1500 - 1600-årene som tilleggsnæring til vanlig gårdsdrift, noe som de siste 10-15 års funn og dateringer har kunnet bekrefte».

På Hardangervidda, i Jotunheimen og Rondane, på Dovre og i Trollheimen – så å si over alt hvor det bevisst er søkt etter fangstgraver/groper, er de også blitt funnet. Jotunheimen/Dovre-området er kartlagt av Øystein Mølmen.

I forbindelse med utarbeidelsen av «Verneplan for Trollheimen» er tilgjengelige data samlet. Både Barth og Mølmen har her bidratt med opplysninger. Størst bidrag har trolig O. F. Borchgrevink gitt gjennom sin artikkel «Litt om dyregraver i fjellet» i TT's årbok for 1969. På bakgrunn av de opplysninger som legges fram i denne synes det å være omfattende fangstanlegg rundt Resvatnet, over mot Jøldalen og Nerskogen til Skarvatnet og Gjevilvatnet. I Jøldalen er disse dyregravene lett å se - de ligger bl.a. tett inntil Jøldalshytta.

Dyregraver er imidlertid så mangt – avhengig av hvordan de er bygget og hvor de ligger. Barth har foreslått egne betegnelser for de forskjellige typene. Som fellesbetegnelse kan brukes *dyregraver* eller *fallgraver*. *Fangstgraver* foreslås benyttet bare om graver tiltenkt rein i høgfjellet. Disse er alltid fullt murt, rektangelformet og med steinsatte ledegjerder i ruseform. *Fangstgroper* foreslås benyttet om graver tiltenkt rein eller elg. Hvis de ligger like over/under bjørkeskogsgrensa, er de ment å skulle fange rein. Ligger de i barskog (til nød i fjellbjørkeskog) er det elggroper. Fangstgroperne skiller seg fra fangstgravene ved at de mangler ledegjerder i ruseform. De kan enten være murt eller gravd som jordgroper. Jordgroperne har alltid vært «foret» med en trekonstruksjon – eventuelt sammen med litt stein. Jordgroper etter rein er i dag oval eller tilnærmet sirkel-formet og har en diameter på 2-3 (4) m. Elggroperne er 4-5 m i diameter. Fangstgroperne har dessuten ofte oppkastet jordvoll omkring.

I Trollheimen finner vi både fangstgraver og fangstgroper – både etter elg og rein. I dalstrøkene – f.eks. Jøldalen og Svartådalen – er det fangstgroper som dominerer. Vestover fra Tovatna innover mot Sunndalsfjella, finnes spesielt mange murte fangstgraver. På Grinaren finnes et spesielt interessant anlegg med flere bogestiller.

Når en ser de omfattende registreringene av slike kulturminner som er foretatt i de sørnorske fjellområdene, er det med beklagelse en må konstatere at det i Trollheimsområdet ikke er foretatt systematisk kartlegging. Store områder av særdeles verdifull Trollheimsnatur er ødelagt og satt under vann: Folldalen, Nerskogen, Tovatna. Regulantene har i denne forbindelse ikke gjennomført en eneste registrering av slike kulturdokumenter det her er tale om, med unntak av Nerskogsmagasinet hvor Arkeologisk avdeling ved DKNVS Museet har vært koblet inn. Ved disse neddemmingene er det tilsammen satt 22 km² land under vann! Av mulige større vannkraftutbyggingsprosjekter i Trollheimen, er det i dag bare Toaå som er igjen! Den foreliggende «Verneplan for Trollheimen» ble også til, – uten at systematisk kartleggingsarbeid er utført. Tiden burde være inne, selv om det for mange områders vedkommende allerede er for sent.

Denne reinsgrava er relativt godt bevart og er ca. 1,5 m dyp, 1 m bred og 2 m lang.
(Rønnaug Ølstad)

Orkla/Grana - utbyggingen

Av KNUT SOLLID

Orklavassdraget dekker et område på 3.090 km² som strekker seg fra Orkelsjøene i sør til Orkanger i nord. Innenfor dette området bygges det 5 kraftverk som samlet vil få en årlig produksjon på 1240 GWh (1 GWh = 1 million kWh). Dette tilsvarer elektrisitetsforbruket i en by med 90.000 mennesker.

Utbyggingen startet i 1978 og skal være fullført i 1985. Grana, Brattset og Litjfossen kraftverk skal sette i drift i 1982, Svorkmo kraftverk i 1983 og Ulset kraftverk i 1985.

Vassdraget bygges ut av et felleskap som heter Kraftverkene i Orkla, KVO. Felleskapet eies av Hedmark kraftverk 30%, Sør-Trøndelag kraftselskap 35% og Trondheim Elektrisitetsverk 35%. S-TK har ansvaret for byggingen av anleggene i øvre del av vassdraget og TEV i nedre del, dvs. Grana og Svorkmo kraftverk. S-TK skal forestå driften av kraftverkene etter hvert som de blir driftsklare. Selskapene disponerer kraftproduksjonen i samsvar med eierandelene. I fradrag kommer lokale leveringsforpliktelser.

Forsyningsmessig betydning for Trondheim

TEV vil disponere i underkant av 400 GWh/år fra Orkla/Grana. Med den forbruksøkningen vi nå har i Trondheim, vel 4% pr. år, vil dette dekke økningen i 5 - 6 år. Det tilsvarer omtrent den tiden det tar å bygge anleggene.

Utbyggingen har med andre ord bare gjort det mulig for oss å dekke forbruksøkningen i selve anleggsperioden. Når den er over, må vi ha nye prosjekter klare, hvis vi vil unngå å komme opp i en situasjon med stort underskudd på elektrisk kraft.